

27 Komáromy Béla hivatalosan 1959. január 1-jével kapott igazgatói megbízást, addig a sárospataki állami Rákóczi Gimnázium igazgatója volt.

28 Andrej Voznyeszenszkij: Pliszeckája arca (Ízes Mihály fordítása) = Napjaink, X. évf. 9. szám, 1971. szeptember, 3. o.

29 Vö.: Tájékoztató az MSZMP Központi Bizottságának 1964. december 10-i határozatáról. In: A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1963–1966. Szerkesztette: Vass Henrik. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978², 94–109. o.; különösen a Takarékosági intézkedések c. fejezet: 104–106. o.

30 Jögalapját lásd: 141/1969. (M. K. 12.) MM számú utasítás a felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatói részére juttatható állami támogatásokról = Művelődésügyi Közlöny, XIII. évf. 12. szám, 1969. június 16., 208–212. o.

31 Az óvónőképzés a Kecskeméti Óvónőképző Intézet kihelyezett tagozataként indult.

32 E. Kovács Kálmán: Tanítóképzés Sárospatakon a felszabadulás óta = Napjaink, X. évf. 9. szám, 1971. szeptember, 2. o.; Uő: A tanítóképzés államosítása Sárospatakon = Napjaink, X. évf. 10. szám, 1971. október, 2. o.

33 A 187/1958. (M.K.23.) M.M. utasítás alapján az igazgatói tanács véleményező és javaslattevő testület. Elnöke az igazgató, tagjai az igazgatóhelyettes, a szakcsoportvezető tanárok, a gyakorló általános iskola igazgatója, a gazdasági igazgató, az intézeti párttitkár, a szakszervezet titkár és a KISZ képviselője. 1965-ben az intézeti tanács 12 tagú volt, közte E. Kovács Kálmán párttitkárral. Vö: A Sárospataki Tanítóképző Intézet évkönyve 1959–1965, i. m. 11. o.

34 A sajtó hivatása = Népszabadság, XXIX. évf. 269. szám, 1971. november 14., 3–4. o.

35 125/1970. (M. K. 12.) MM számú utasítás a tanárképző főiskolák, a tanítóképző és az óvónőképző intézetek, nappali tagozatának tantervéről = Művelődésügyi Közlöny, XIV. évf. 12. szám, 1970. június 19., 198–199. o.

36 A Comenius II. kollégium 1972-ben nyílt meg.

37 A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusára 1970. november 23–28. között került sor.

38 A II. számú óvoda 1973-ban nyílt meg a József Attila utcában.

39 (tarján): Mai kommentárunk: Nyelvünkben élünk = Déli Hírlap, III. évf. 268. szám, 1971. november 13., 6. o.

40 Lásd pl. a cikk publikálása előtt nem sokkal megjelent könyvet: Szamel Lajos: A közélet tisztaságáról. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1969.

feLUGOSSY László

Kép és szöveg avagy a kibeszélhetetlen művészeti üzenet

(A MŰVÉSZET A KIS ÉS NAGY DOLGOK
VISZONYLAGOSSÁGÁBÓL KIALAKULÓ MENTÁLIS
HELYZET LEHETŐSÉGEIBŐL A LÉNYEGRE
ÉRZÉKENYÍTETT GONDOLATI FOLYAMATOK
KIFEJEZÉSE, LEKÉPZÉSE.
HA LELKI SZEMEIMMEL A TÁVOLI JÖVŐBE NÉZEK,
KISSÉ HOMÁLYOSNAK LÁTOM A MŰVÉSZETET
MINT OLYANT, DE AZ ÉLET KÖRVONALAIT LÁTVA ÉRZEM,
AHOL ÉLET VAN, OTT MŰVÉSZET IS VAN,
VAGY LEHETSÉGES, VAGY VALAMI ILYESMI...)

Mindig elgondolkodtatott, hogy Altamirán és egyéb más helyeken a barlang-, illetve sziklafalfestők még nem írtak a képeikhez szövegeket, írásos jeleket. Hagyták, hogy a kép lényege önmagáért beszéljen; az írásbeliség kitalálása még jóval odább volt. A védelmet adó barlang közepén égő tűz körül üldögélő őseink így meséltek egymásnak és az akkor még igen jól működő memória jegyezte meg és adta tovább a vadászat és a kőbaltakészítés emlékeit, élményeit, sőt magának a tűz megőrzésének fortélyait is.

Azután folyamatos fejlődés vette kezdetét az ősidőktől, az őskortól napjainkig. (Lehet, hogy nem a fejlődés szót kellene használni, mert azt esetleg sokan nem szeretik, s talán el is utasíthatják, ezért mondhatunk folyamatos változást, mert ezek a változások azóta is jelen vannak az emberiség történetében.)

Azt gondolom, hogy csodának számíthatott az első képek születése. Mivel nem voltam jelen, így csak elképzelem ennek a csodának a lehetőségét, mint később a repülés képességét vagy magának a sikeres repülésnek jóleső élményét, amitől az akkori embereknek talán elállt a szavuk, s nekem is természetesen, még ha csak képzeletben voltam is jelen. Mintha lenne egy időgépem, mint a filmekben, amelyek inspirálnak vagy ihletet adnak, még akkor is, ha jól tudjuk, hogy az élet nem mozi, a fikció meg nem a valóság, a művészet pedig gyűjtőfogalom, amely talán pontosan kifejezi az élet változatosságát, sokszínűségét a barlangfestménytől, a szakrális és vallási, templomi képeken át egészen a modernizmusig, sőt még azon is jóval túl.

AZ EMBER MŰVÉSZETTEL VÉDEKEZIK.

vagy
ELDOBHATÓ MŰVÉSZ VAGYOK
I LOVE ELDOBHATÓ MŰVÉSZET

Ezek korábbi, képekké alakított szövegeim, amelyek kissé ellentmondásosak, kissé talán provokatívak, de azért jelenítettem meg őket, mert elgondolkodtatónak éreztem és szeretem az elgondolkodtató mondatokat, dolgokat, érzeteket.

Viszonylag fiatalon, 17 évesen rákattantam a művészetre, illetve előtte már érdekelt a színház, a színesztet, de aztán a vizuális művészetek egyre nagyobb hatással lettek rám: a képzőművészet, a film és a fotó, amit később a középiskola befejezése után tanultam, és hosszabb ideig dolgoztam e szakmában. Emellett kezdtem el festeni, tárgyakat készíteni és hasonló érdeklődésű fiatalemberekkel barátkozni, eszméket, gondolatokat cserélni, a kor akkori szerény lehetőségei mellett aprócska kiállításokkal próbálkozni. Így született meg 1968-ban az első szentendrei szabadtéri tárlat, amelyet efZámbó István barátommal közösen találtunk ki, jó néhány évig szerveztük és próbáltuk kiteljesíteni, hogy beteljesedjen az az esemény, amely igazi színfolt lett a templomdombon, fokozva a szentendrei hangulatot.

A képzőművészet mellett komolyan érdekelt az irodalom, főleg a költészet, a versek világa, a magyar irodalom gazdagsága, annak folyamatos megismerése. Magam is próbálkoztam versírással, szövegek fogalmazásával, később dalszövegek írásával, amelyek zenei próbálkozásaim alapjai, eszközei voltak.

A folyamatossá váló művészeti tevékenységem, amely kezdetekben a tanulás és a gyakorlás aktusa volt, később egyre szélesedett, s a társművészeti elemeket jól és számomra természetes módon tudtam összeilleszteni és használni. Kísérletező hajlalom újabb és még újabb dolgokkal, ötletekkel próbálkozott. A művészetben a 60-as évek végére, a 70-es évek elejére már minden ki volt találva, s ez a mai napig így van. Csak a technikai fejlődéssel bővültek a kifejezés lehetőségei, variációi. Villanyáram nélkül ezek a dolgok nem működnének, vagy másképpen transzponálnának.

A 70-es évek végi és a 80-as évekbeli munkáimban kezdenek megjelenni a képeken a szövegeim. Szavak, mondatok, szövegszerkezetek bővítették a szabad asszociációk lehetőségeit. A konceptuális művészet megismerésével és elterjedésével lett egyre természetesebb a szövegek használata, amihez a vizuális költészet is jótékonyan járult hozzá. Ezek a verbális gondolatok részben már indirekt módon érintették a művészet valójában definiálhatatlan definícióit, amelyeket folyamatosan próbál kibeszélni magából az ember, de csak a kimondások után döbben rá arra, hogy ami a fejében még pontos volt, az kimondva már nem ugyanazt jelenti, mert sokszor a tudatunkban vibráló költői mondatok kimondva vagy leírva hamisak, hiteltelenek lesznek.

Most egy korábbi írásomból idézek, amelyet kedves kollégám művészeti könyvébe írtam: „Azt gondolom, hogy a művészet a káoszról kivezető út egyik lehetősége. Az érzékenység és a szellemi energiák koncentrációja kapcsán az alkotások utat váganak a káoszban, hogy ha csak kis időre is, de megtapasztalhatjuk az objektív rendet, a

szabadság friss levegőjét, és pozitív energiákkal feltöltődve javítsák, segítsék az egyént, a humánus mentális állapotát, hogy halandóságunkat megérintse és megvilágítsa a halhatatlanság, a végtelenség érzetének észlelése.”

Nap mint nap újabb és újabb meghatározások születnek a Művészetről: művészek, művészettörténészek, írók, filozófusok, gyűjtők és egyéb gondolkodók fogalmazzák meg a nagybetűs Művészet lényegét önmaguk és a többi ember számára, hogy mi lenne az, ami. Mindez oly mélyen érinti a megismerési vágyunkat, még ha kissé felszínese is vagyunk, de azt nagyon szeretnénk tudni, hogy mi a művészet lényege, mi az, amit a világunk kezdete óta oly sokan fogalmaztak már meg, és tettek közkinccsé: hogy a Művészet lényege körbe-körbe jár, és ebből természetesen derül ki, hogy van olyan neki...

Kierkegaard, a dán bölcselet, a 19. század nagy magányos gondolkodója, az egzisztencia filozófusa mondta azt, hogy az igazi költő titkos kínoktól szenved, ettől a versei, költői szövegei átlényegülnek, egyszerűvé és megismételhetetlenné válnak, „nagy szavak” és minden fellengzőség nélkül lesznek fenomenálisak. Ezt nagyon fontos és szimpatikus elgondolásnak tartom, bár talán túl idealisztikus, naiv vagy romantikus a meglátás, talán idejemúlt is, és ettől sajna dugába dől, és a komoly mesterséges intelligenciákkal felvértezett 21. századunk elején már nem jelenti azt, amit jelenthetne. Nyilván nagyon szubjektív a véleményem, amit erőltetés nélkül csak úgy mondom, mint ahogy a felszálló madarak röptét szeretem nézni, mert az mélységesen elvont tud lenni, ha jól belegondolunk. Nincsenek törekvéseim, csak élek és kifejezek, a belső és a külső világok rezgéseiből, rándulásaiból, hullámzásaiból születnek, alakulnak a képek mindenféle megfelelési kényszerek, szándékok nélkül...

1972-ben alapítója lettem a szentendrei Vajda Lajos Stúdióknak, amelynek tagjai főként a városban élő fiatal amatőr, autodidakta művészek voltak. A várostól kapott barokk pincét kiállítóhelyé, műhellyé alakította a tagság, amelyet az azóta kibővült csoport a mai napig kiállító térként használ. Természetesen a műemléki tér folyamatos felújításával lett egyre korszerűbb a „Vajdapince”, amely megfelel az egyre fiatalabb tagság kiállítási igényeinek. A stúdióban zajló kiállítások mellett egyéb tárlatok, kulturális események szervezésével is foglalkoztam a kétezres évek első évtizedéig.

efZámbó Istvánnal, Szirtes Jánossal közösen szerveztük az emlékezetes Kis Magyar Performansz és Nehéz Zenei Fesztivált, amelynek helyszíne a szentendrei MűvészetMalom lett, és megszűnéséig rengeteg érdeklődőt vonzott. Emlékezetesek számomra a MűvészetMalomban rendezett kiállításaim: 2009-ben a KIFÜRKÉSZHETELÉN című egyéni tárlatom, amely változatos anyag volt, sok új munkával, sok szöveges képet is kiállítottam, valamint egy kétszoros videó munkát mutattam be, amelynek már megvoltak a technikai feltételei. A Malomhoz kötődik több fontos élményem, amelyek közül kiemelkedő volt a 2017-ben megvalósult, *Levitáció* címet viselő kiállítás Bukta Imrével, Szirtes Jánossal. A már felújított MűvészetMalom összerületén dolgozhattunk, sok technikai és anyagi segítséget kapva Gulyás Gábortól, a Ferenczi Múzeum akkori igazgatójától, aki akkor nagyon gazdag és mozgalmas kiállításokat szervezett az Art Capital koncepciója, égisze alatt

Szentendrén. 2016-ban az Art Capitalon a *Szövegek mindenhol* című anyagomat mutattam be, amely a HÉV állomástól a főutcán és a főtéren át a Szamárhegyig tartott, és költői mondatokat, rövid verseket, aforisztikus buborékokat tartalmazott.

Nem szeretnék elveszni a részletekben, de a kétezres években is rengeteg egyéni és csoportos kiállításon vettem részt. Néhányat kiemelve ezek közül: 2011-ben volt a Múcsarnokban a „*Sírba visztek*” című Bizottság-kiállítás, amelyet a már említett Gulyás Gábor szervezett. Ez a 80-as években aktívan működő, főleg képzőművészekből létrejött (Wahorn András, efZámbó István, Szulovszki István Dzsoni, Kukta Erzsébet Kokó) szentendrei alternatív zenekar és az akkori idők alternatív kulturális környezetének munkásságát mutatta be, amely zenekarnak aktív előadója és dalszövegírója voltam. Ezen a tárlaton videókat, installációkat, fotókat mutattunk meg. 2012-ben a debreceni MODEM második emeleti hatalmas kiállítóterében egy „életmű”-kiállítást rendeztek a korai munkáimtól a legújabbakig. Nagyon változatos anyag került itt bemutatásra *7 milliárd emberi agy nagyjából* címmel, a kurátor Szabó Attila képzőművész, egyetemi tanár volt. 2014-ben a MissionArt Galéria szervezésében jött létre a B55 Galériában a *Szufla* című kiállítás a nyolcvanas években készült, de be nem mutatott munkáimból, s erre az alkalomra elkészült a második képzőművészeti albumom Jurecskó László és Kishonthy Zsolt művészettörténészek szervezésében és szerkesztésében. E felsorolás végén megemlíteném még a 2019

Szig Nó, 2020

decemberében a Miskolci Galériában efZámbó Istvánnal és Szirtes Jánossal közös tárlatunkat, amely a *Pontos, mint az atomóra* címet viselte, és egy 30 évvel ezelőtti, az akkori Miskolci Galériában rendezett kiállítás újragondolása volt, és az Új Modern Akrobatika performanszcsapat „antizenei” akciójával nyílt meg. E kiállításnak Balázs Kata művészettörténész volt a kurátora, és az eseményhez készülő jól dokumentált kiadványnak a szerzője.

Már a 80-as évektől készítek videókat, mozgóképeket, s ezekben is fontosak a szövegek, amelyek feliratok formájában vagy narrációként jelennek meg filmjeimben és rövid videómunkáimban, klipjeimben. Saját szövegeimet saját hangomon szeretem előadni. Nagyon élvezem az írott és a mondott szövegek variációs lehetőségeit.

Álló és mozgóképeimen, mint jeleztem, fontossá vált számomra a szövegek megjelenése, ezt az asszociációk bővítése érdekében használom, talán könnyítve a befogadást, talán nehezítve. A kritikusokra, s ha lesz utókor, akkor rájuk vár ennek megítélése vagy elutasítása.

Röviden beszélni szeretnék még performansz tevékenységemről. A nyolcvanas évek közepétől kezdve műveltem e műfajt barátaimmal, alkotótársaimmal, Szemző Tiborral, Szirtes Jánossal, efZámbó Istvánnal. Először a már említett Új Modern Akrobatika néven szerepeltünk mint akciózenekar vagy inkább performanszcsapat. Előadásaink nem hasonlítottak sem a színházhoz, sem a koncertekhez, egyfajta csendes vagy zajos révületeknek nevezném szerényen ezeket a fellépéseinket. Később Szirtes Jánossal ketten folytattuk performansztevékenységünket, s a 90-es és a 2000-es évek elejéig számtalan nemzetközi performanszfesztiválon léptünk fel Japántól Mexikóig. Az UMA-val 4 performansz-előadásunk volt az 1987-es Kasseli Dokumentán. 2019-ben Molnár Ágnes Éva fotó- és videóművész rendezésében készült egy dokumentumfilm-szerűség az Akrobatika elmúlt harminc éve mozgóképanyagainak feldolgozásával. Fontos megemlítenem a témához tartozóan, hogy performansz-előadásainkhoz gyakran használtuk szövegeimet, narrációkat hangbejátszások formájában, néha az előadások közbeni hangulati alakulások izgalmától inspiráltnan, szabadon improvizálva.

A Godot és a MissionArt Galéria művészei közé tartozom és ezen galériákban gyakran állítok ki.

A MissionArt Galéria már több könyvet kiadott rólam: két művészeti albumot 2008-ban, a *Nincs moror* című könyvet, illetve a már említett *Szufla* című képzőművészeti albumot. Ezen kívül 2014 óta több verses- és szabadpróza kötetem megjelent a galéria gondozásában. Az összeset a Párizsban és jelenleg Thaiföldön élő festőművész barátom, Aatóth Franyó tervezte, akivel most két újabb könyvön dolgozunk, amelyek előreláthatólag tavasszal vagy az idei könyvhéten jelennek meg: az egyik szintén próza, a másik rövid versekből és kapcsolódó képekből áll, s az *Antropomorf hologram* címet kapta. A szövegeket a múlt évben írtam. Végezetül e könyvből szeretnék mutatni oldalakat és oldalakat... Beszéljenek a képek, hallgassanak a szövegek... a kibeszélhetetlen művészetről szóljon a dal, pláne, ha van benne üzenet... de ez szarkazmus volt...

Túl nagy az érintési feszültség

fű fölött fű alatt
 pattog a tudattalan
 önmagát
 vagy
 meglépi
 talán
 megtépi
 szélesebb körökben is kimutatják
 a talp alatti tudatok táncát
 meg a láncokkal felkínált tálcát
 és az elhalványodó varázspálcát
 mely beinti a tündérhajú lányok táncát
 egy vesszőkosárba helyezett szívem körül
 amely még meg-megdobban
 a hétköznapi mélységek láttán
 s mindent elmond vagy a semmit talán
 (nem kellene ilyen túl kritikusnak lennem)
 Digitálisan ne lépj előre!

(A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémián 2022. március 10-én elhangzott székfoglaló előadás szerkesztett és bővített szövege. feLugossy László munkásságával eddig lapunk 2002/2, 2010/3. és 2020/4. számaiban foglalkoztunk, írásai megjelentek a 2002/2, 2010/3. és 2020/1. számokban.)

Pihésítés,
2016

Gagyira épül, 2021

Néha-néha, 2021

Eldobható

Emelkedett, 2017-2022

Feljön az ihlet, 2018

Elporladás,
2021

Nemkávészó Kávészó, 2022

Fekete hattyú

Direkt önarckép, 2020

Lebegő szalagok, 2022

A lámpa fénye, 2019

Kebelbarátok,
2012

Amikor üde, 2015

88, 2022

Gém-over, 2021

Valld be, 2010-2022

Színes ing, 2011

SZENTIRMAI László

Velünk élő (báb)művészet és a hely szelleme

Johann Amos Comenius a Sárospatakon évszázadok óta folytonos iskolázás emblematikus alakja, példakép. Könyve, az *Orbis Sensualium Pictus* az első olyan képekkel illusztrált írásmű, amely az érzékletes oktatás kimondott céljával született – mondhatni tankönyv. Míg ez a fejezeteket bevezető ábrákkal, addig a *Schola Ludus* élményszerű dramatizálásra utalással erősíti meg ugyanazt. Mindkettőt a városban tartózkodása alatt írta a „nemzetek tanítója”, aki nem csupán értette, tudta, hanem világossá tette: a hatékony gondolkodás jól megrajzolt belső képi világra támaszkodik. Ezért jó az állóképekkel, ábrákkal teli szemléletes tankönyv.

Ám az egymásnak feszülő törekvések, a szituációkba ágyazott eleven történetek ennél is jobban mutatják meg az élet valóságos dinamikáját. 1656-ban vetette papírra: „Minden, ami a nyilvánosság előtt játszódik, olyan, mint a színház. (*Schola Ludus*)”. Ezzel a 15. század második felétől teret nyert, az antik vígjátékokból, a statikus misztériumdrámákból fokozatosan finomított, humanista iskoladrámára fókuszál. Gondolatai – a mindenkori jelenhez igazítva – abszolút korszerűek és érvényesek. Évszázadok követték, oktatáspolitikai elképzelések váltották egymást. Eközben a szemléletesség comeniusi gondolata bűvópatakként hol rejtetett, hol előbukkant.

Dudás István emlékezete

Ma 2022-t éljük, töltjük – innen számolva – 115 éve született és 40 éve halt meg Dudás István (1907. március 17. – 1982. december 22.). Életrajza sűrű, regényesen színes, de most inkább azokra a pontokra és motivációkra világítok rá, amelyek a megemlékező retrospekció cölöpjeit adják.

Iskoláit zökkenők nélkül, sikeresen végezte, noha mindez a 20. század elejére eső, érzékeny időszakban, a két világháború között történt. Sárospatakon 1926-ban szerzett népiskolai tanítói oklevele birtokában megerősödött önbizalommal és hittel indult az élet útján. Az önképzést később sem hagyta abba. Szegeden – kétéves tanfolyam végén egyetemi és főiskolai tanárokból álló bizottság előtt vizsgázva – tanító-, illetve tanítónőképző intézeti tanári oklevelet szerzett. (Ide, az Apponyi Kollégiumba a polgári iskolai tanítóképzőt sikerrel elvégzett nők és férfiak kérhették felvételüket, akik az egyetemen szaktárgyi, neveléstudományi és egyéb előadásokat hallgattak, a